

medelpad och ångermanland

HemBYGDen

nummer 4 • 2018 • 40 kronor

Tema

ELDSJÄLAR

Omslagsbilden visar sulfitfabriken i Köpmanholmen i en stämningsfull kvällsbelysning någon gång på 1920-talet med den julstjärna som varje år sattes upp på det höga syratornet för att sprida julefrid över nejden. Den traditionen finns ännu kvar, trots att fabriken sedan många år är nedlagd. Stjärnan sitter idag på en annan f.d. fabriksbyggnad och tänds varje år inför första advent.

Ansvarig utgivare
Margareta Johansson
Tel 070 263 38 50
margareta@vaxtfoto.se

Hembygden i Medelpad och Ångermanland

Tidningen utges av Medelpads och Ångermanlands Hembygdsförbund i 4 nummer årligen. Distribueras gratis i 10 ex till samtliga hembygdsföreningar anslutna till förbunden.

Prenumeration
Prenumeration 150 kr/år, sättes in på BG 687-6163, ange Prenumeration Hembygden samt ditt namn och adress.

Redaktionskommitté
■ Margareta Bergvall
Box 34, 871 21 Härnösand
Tel 076 766 38 95
margareta.bergvall@vnmuseum.se
■ Margareta Johansson
Tel 070 263 38 50
margareta@vaxtfoto.se
■ Lena Landin
Tel 072 527 40 31
lena.landin@ramvik.com

Grafisk produktion och tryck
Ågrenshuset Produktion, Bjästa

Besök våra hemsidor
www.hembygd.se/medelpad
www.hembygd.se/angermanland

Omslagsbild
Julstjärnan på Köpmanholmens sulfittfabrik, 1920-tal.
Foto: Bertil Westin

Kommande nummer
Tema: Ordning och reda
Manusstopp
25 februari

SSN 1100-0554

DIKT

"Elden smyger som en drake
In till de tysta rummen där vi krupit ihop.
Jag vill spränga all stillhet
och förkunna
för evigheten
att JAG BRINNER"

Vladimir Majakovskij ur
"Ett moln i byxor" (1915)

LÄS I DETTA NUMMER

Ledare3

Eldsälarnas Ljustorp.....4-6

Julgranar.....7

Landskapet för asylsökande.....8-9

Ta steget in den nya hembygdsportalen.....10

Dataskyddsförordningen (GDPR) ...11

Julbak med familjen Sehlstedt.....12-13

Reseskildringar i Ångermanland och Medelpad 1732 - 1856.....14-17

Släktforskare och hembygdsentusiast18-20

När man brinner för något brukar man kallas för eldsjäl.....22

Något om julfirandet i Köpmanholmen, Nätra.....23

Julrecept

Eldsjälar

Hembygdsentusiast

Glad Adventstid!

Snart står julen för dörren med allt vad det innebär. Dessvärre är väl att den egentligen redan har öppnats på vid gavel för nutidens innebyggare i vårt land.

LEDARE

MARGARETA JOHANSSON

ordförande Medelpads hembygdsförbund

LENA LANDIN

ordförande Ångermanlands hembygdsförbund

Julskyltningen har pågått i månader och accentueras för varje dag. Adventstiden, som tidigare var en fastetid, har utvecklats till en veritabel frosstid, när många klämt ner både 4 och fem julbord eller mer innan själva julaftonen, som förr var den rätta tiden – eller t.o.m. Juldagen, som firades som höjdpunkt. Nya tider – nya traditioner?

Ytterligare något som införts på senare tider och har blivit tradition för många i december är de s.k. Julshowerna, som avlöser varandra med kändisar som dragplåster men också med lokala körers medverkan. Inte fel (men ofta dyrt).

"Jul, jul. Ingenting kul. Inget att ta sig före. Far har, ingenting kvar. Inte ett enda öre!" sjungs det på en välbekant melodi i en julkabare i Lunds stift redan på 60-talet. Kanske stämmer det in också idag efter en festladdad julmånad och yppiga julklappar. Glädjande var att årets julklapp inte var ytterligare en pryl, som vi inte behöver, utan att Återvunnet loppisfynd fick utmärkelsen! En god tendens i tiden.

Eldsjälar är temat i detta nummer och vi väljer att åter belysa Margareta Grafström, som lämnade jordelivet tidigare i år. Hon finns med i boken Eldsjälar (SHF) men hon var en sådan förebild när det gäller

att få med barnen, så hon är värd att läsas om av fler. Även hur hon fick igång folket i byarna runt om i Säbrå på sin tid. Idag är det svårare och dessutom är de äldsta, som kunde hantverken t.ex linberedning troligen borta. Men de äldre sitter väl fortfarande inne med något som inte de yngre kan. Berättelser t.ex.

Men vi har fler hembygdsveteraner att dokumentera! Män och kvinnor som fortfarande finns med på banan men alla finns inte i med i detta nummer utan vi väddar fortfarande till er ute på fältet att skriva om era eldsjälar, som betytt mycket för era föreningar.

Några föreningar håller igång aktivt över hela året och har program även nu över julen. Beundransvärt. Hoppas ni andra bara tar en välbehövlig vila in på nyåret och sedan sätter lite fart inför nästa säsongsplanering. Och väck alla valberedare med en önskan om Gott nytt år! De måste börja jobba....NU!

Det gäller förstås också de regionala styrelserna och våra valberedare men också vi tar nu en julepaus alldeles strax.

Vi önskar därmed alla våra medlemmar och övriga läsare en riktigt

God och Fridfull Jul och ett Gott Nytt år 2019! ■

Eldsjälarnas LJUSTORP

Text: Margareta Bergvall och
Margareta Johansson

Margareta Thunström och
Olof Ulander i ett frostigt Frötuna.
Foto Margareta Bergvall.

Man kan undra vad som gör att en förening ibland blir extra besjälad?

Finns det något recept? Vilka förutsättningar behövs?

I länets alla hembygdsföreningar finns många exempel på hur en förening kan få nytt liv och tar många steg framåt tack vare en kombination av engagemang, visioner, kunskap, nyfikenhet, uthållighet och personliga egenskaper.

Det kan handla om en person som inspirerar andra personer, eller flera personer som i kombination skapar goda förutsättningar.

Arnold Thunström tillsammans med en av många intensivt arbetande studiecirkel. Denna gång i Bredsjön. Foto Olof Ulander.

I DET HÄR numret har vi velat belysa några föreningars eldsjälar. Det hade kunnat bli väldigt många fler, men till det finns det inte utrymme i Hembygden och vi har heller inte så mycket tid för att träffa alla de som vi velat träffa.

EN KULEN NOVEMBERDAG träffade jag och Margareta Johansson några drivande personer i Ljustorps hembygdsförening; Margareta Thunström, som tidigare var ordförande i Ljustorps hembygdsförening och som under en följd av år också var ordförande i Medelpads hembygdsförbund. Olof Ulander har också varit ordförande och är fortfarande verksam med digitalisering av foton och med att digitalisera Ljustorps domböcker. Det är ett enormt arbete och tusen-

tals ideella timmar nedlagda. Ljustorps hembygdsförening har i alla år varit ledande med sin professionellt upplagda och välskötta hemsida.

ICKE NÄRVARANDE MEN ändå med i våra tankar var också Arnold Thunström, som tyvärr inte finns med oss längre. Han var drivande ordförande under många år och organiserade studiecirkel och berättarkvällar. Resultatet av all forskning publicerades i små, fina, innehållsrika skrifter som, helt i Ljustorps anda, finns publicerade och kan läsas digitalt på hemsidan.

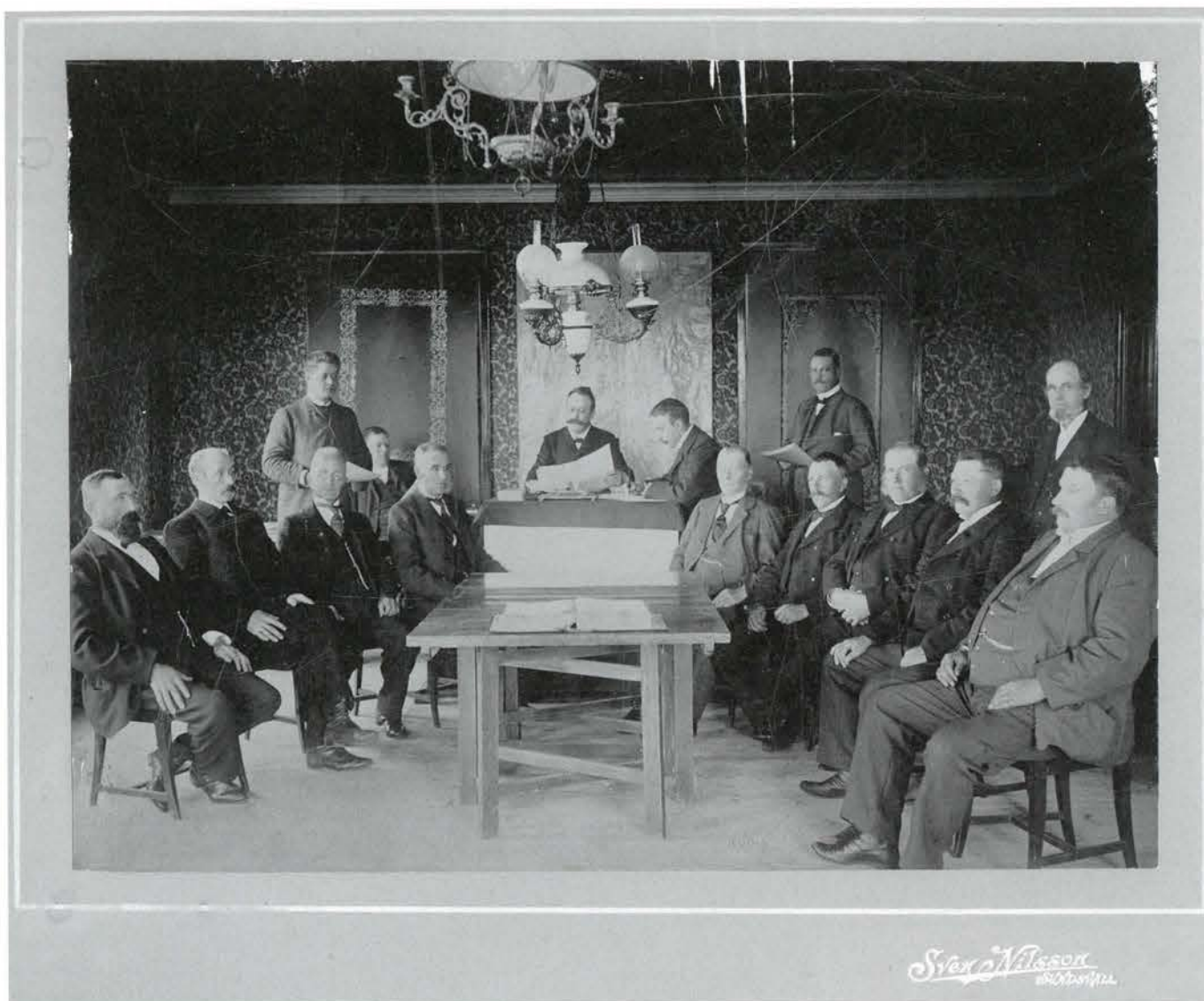
LJUSTORPS HEMBYGDSFÖRENING bildades 1937. Under 1950- och 1960- talet var Petrus Nordlander ordförande och lyckades köpa hembygdsgården, ett hus i Hamre, 1961.

DEN VAR DÅ mycket förfallen och under många år inriktades arbetet på renovering av hembygdsgården. När Margareta tillträdde som ordförande fick hon börja med att hantera en elräkning på 10 000 kr. Att den makulerades av BÅKAB, visar kanske på hennes personliga förmåga i kontakt med folk.

HEMBYGDSFÖRENINGEN KOM NU att inrikta sig på att ordna upp samlingarna, se till att det var städlat och fint och en mängd aktiviteter drog igång. 1989 gjordes fornminnesinventeringen i Ljustorp. Våra eldsjälar hade täta kontakter med inventerarna, som fortfarande är personliga vänner. 1992 påbörjades det nationella projektet Kulturmiljövård i skogen som till stor del byggde på studiecirkel. Både läns museet och länsstyrel-

sen tog aktiv del i exkursioner i samband med studiecirkelarna.

STUDIECIRKLARNA BLEV SEDAN en utgångspunkt för uppskyllning av platser och stigar i samarbete med läns museet. Elisabeth Nilsson kom snart in och engagerade sig och lade ett stort jobb på att spåra gamla stigar och märka ut dem. Hon kallas också "Stigfinnaren." Föreningen gjorde gemensam sak med Indals och Lidens hembygdsförening och arrangerade Gränsmöten, i de otillgängliga områden där socknarna gränsade mot varandra och där det ännu under första delen av 1900-talet bodde människor i väglöst land. I samband med det kom Arnold också i kontakt med Carl-Herman Tillhagen, etnolog och forskare på Nordiska museet på 1930-talet då

Ljustorps tingslags sammanträde, häradsrätten. Foto från 1905. Häradsrätten var gemensam för Ljustorp, Tynderö och Hässjö och man ambulerade mellan lokaler i dessa socknar/kommuner.

► han vandrade runt och skrev ner berättelser, som idag ligger i Nordiska museets arkiv. Gränsträffarna lockade uppemot 100 personer. Berättarkvällarna kunde också dra 100 personer. Vid ett tillfälle spelade Arnold och Olof upp rullband med inspelningar av den siste björnjägaren i området, Stafverman, som bodde i Bredsjön.

MED STUDIECIRKLARNA OCH digitaliseringsarbetet som utgångspunkt kom också resultaten. Skyltar, vandringar, skrifter, arkeologidagar med mera. Det välordnade fotoarkivet som digitaliserats innefattar ca 2500

gamla foton. Föreningen sökte upp folk som hade foton och fick i samband med det många detaljer och förhållanden utredda. Digitaliseringen av alla domböcker från Ljustorps tingslag (Ljustorp, Hässjö, Tynderö socknar) mellan 1609 och 1750 är ett omfattande arbete, som nu kan läsas via hemsidan. Margareta poängterar också det goda samarbetet med läns-museet.

VAD ÄR DÅ HEMLIGHETEN?

När Olof och Arnold gick i pension var de båda hemvändare. De hade tid och intresse och hade med sig en god or-

ganisationsförmåga från sina tidigare yrken som företagsledare. Margareta hade nära kontakt med Sveriges hembygdsförbund i sin funktion som ordförande i Medelpads hembygdsförbund. Personkemin fungerade alldeles utmärkt både med läns-museet, länsstyrelsen och fornminnesinventeringen.

KANSKE ÄR DET just tillfälligheternas spel, som gör att en hembygdsförening får ett uppsving, när personer med vilja, uthållighet och intresse ser möjligheterna i arbetet med det lokala kulturarvet. Ljustorp är ett exempel, det

finns många fler. De ska alla känna sig stolta över det ideella arbete de lägger ner. ■

JULGRANAR

Margareta Grafström (ur "Julgrisen", en liten jultidning 1984).

"Nu är glada julen slut, slut slut, julegranen bäres ut, ut ut, men till nästa år igen kommer han vår gamle vän, Ty det har han lovat."

Första gången julgranen omnämns i Härnösands historia är år 1836. Då hälsade Elias Kempe från Pommern i Tyskland på hos sina kusiner, som bodde i Kapellsberg, nuvarande musikhögskolan.

På julaftonen körde han ut sina släktingar ur salen, stängde dörren för att ge dem en överraskning. Han klädde en liten gran, som ställdes på salsbordet full av guld-papper, karameller och annat pynt. Aldrig hade man sett någonting så vackert! Från gårdarna runt omkring kom man också för att beskåda underverket.

Det dröjde ända till 1800-talets slut innan man i gårdarna ute på landet började ta in en gran till jul. I Ytterlännäs var det ortens bereste handelsman Svanholm, som var den förste att införa julgranen i början av detta sekel. Han ställde en fint pyntad gran i sitt skyltfönster som dragplåster inför julhandeln (inf. Frida Svanholm).

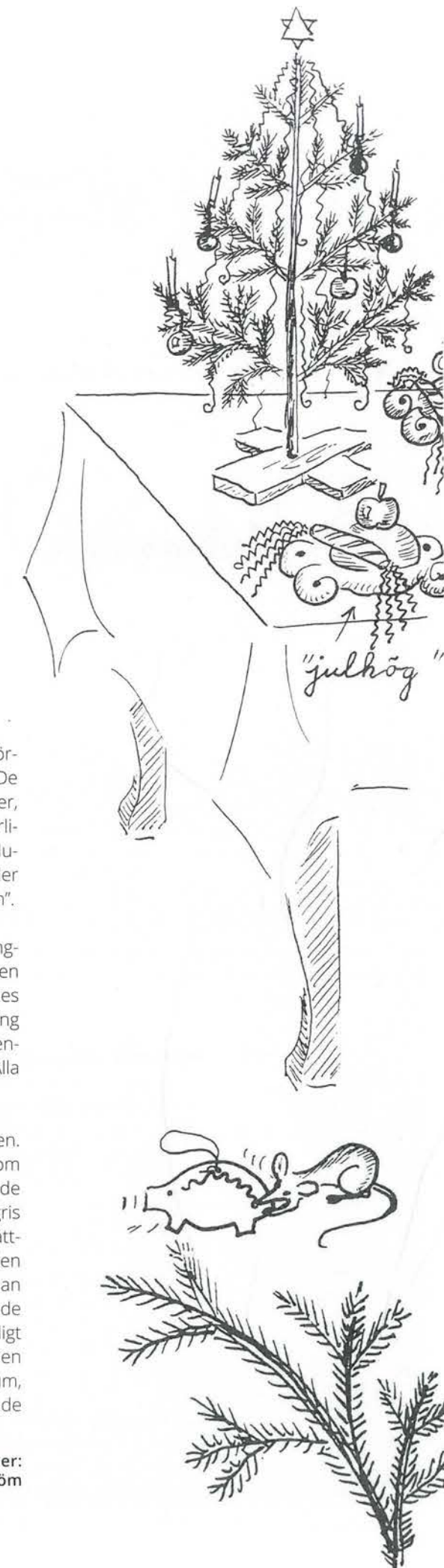
Till en början hade man små julgranar, och det hände, när man började ta in stora granar, att man hängde dem i taket. Elsa Blomkvist

har berättat, att man i hennes föräldrahem i Långsele gjorde så. De skära och gröna kristyrkarameller, som hängdes i granen var begärliga både för barn och hundar. Husets vovve smög sig ofta in under granen för att få slicka på "göttan".

I toppen av granen satt ett änglaspel, som av värmen från ljusen började pingla. En natt hördes plötsligt änglaspelets spröda klang gång på gång. Mor tände fotogenlampan, men såg ingenting. Alla hade vaknat och lyssnade.

På morgonen kom förklaringen. Också råttorna tyckte tydligen om godiset i granen. En liten mus hade skakat lös en stor pepparkaksgris och dragit med sig den till rått-hålet. Grisen var för stor, så den fastnade i hålet och där såg man den på morgonen. Granen hade säkerligen ruskats om ordentligt innan grisen släppte taget. Den här tiden var köket både sovrumsal och vardagsrum och där hade man sin julgran! ■

Text och Illustrationer:
Margareta Grafström

LANDSKAPET FÖR ASYLSÖKANDE

Text: Medhanie Alemayo, projektledare.

TIA-projektets besök på Fritidsbåtmuseet i Härnösand. Foto Medhanie Alemayo.

TIA PROJEKTET "Landskapet för asylsökande" har blivit mycket uppskattat bland asylsökande. Alla vill vara med, platserna räcker inte alltid till. Projektet finansieras av länsstyrelsen och Ångermanlands hembygdsförbund är projektägare. Västernorrlands museum är också medfinansierare. Vi tar stor hänsyn till de asylsökandes behov och anpassar aktiviteterna till grupperna. Hittills har projektet anordnat många utflykter och studiebesök till vackra landskap, naturområden, kulturella platser och attraktioner av social, ekonomisk och historisk karaktär i Ångermanland. Vi har också bjudit grupperna till olika stora evenemang. Målet är att detta ska bidra till en snabbare och enklare etablering av asylsökande efter asylprocessen.

SYFTET MED VÅRT TIA projekt är att öka kunskap om det svenska samhället bland asylsökande och våra genomförande metoder är samspel och ömsesidigt kulturutbyte som kan underlätta möjligheten att ge och ta av allt som händer i aktiviteterna. Varje dag är annorlunda i projektet och öppnar möjligheter för nya upplevelser. Vi har en mångfald av perspektiv och alla ser, beskriver och tolkar saker utifrån sina kulturella, religiösa och sociala bakgrunder. Detta väcker bra diskussion för bättre förståelse mellan olika personer.

VÅRT PROJEKT HAR en stark nätverksskapande kraft och vi har många intressanta kulturmöten. I samband med en utflykt till Hällristningarna i Nämforsen fick vi träffa turistguiden Waled från Egypten, som bodde i Hågesta i Sollefteå. Han delade med sig av sina erfarenheter som turistguide, om pyramider och hällristningar i Egypten. Underbart att lyssna. Han blev

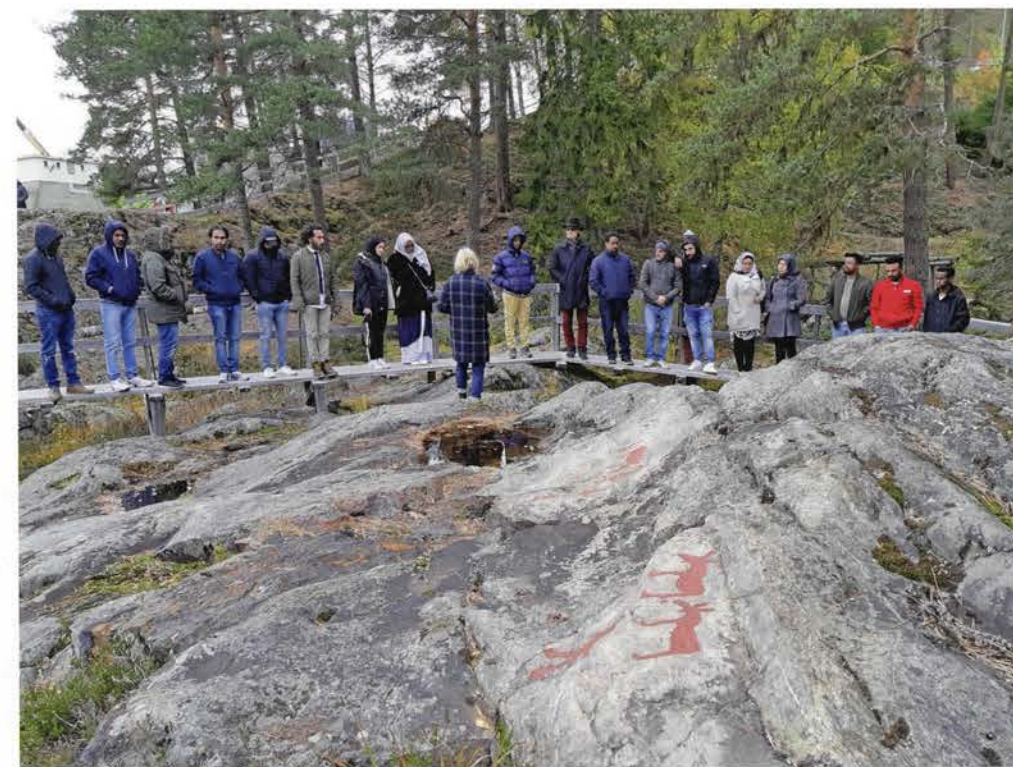

Foto Medhanie Alemayo.

också otroligt glad att lära sig om kulturarv i Sverige och han önskade "more to know about the Swedish culture". Han blev väldigt glad över att träffa folk som jobbar på Västernorrlands museum.

PROJEKTET UPPMUNTRAR DELTAGARNA att vara aktiva och delaktiga. Ett typiskt exempel till detta hände på ett studiebesök till Fritidsbåtmuseet i Härnösand. Vi hade med en erfaren sjöman från Eritrea i gruppen och han har en väl-

PROJEKTET LANDSKAPET FÖR asylsökande blir en nyckel till nya vägar och ingångar för många asylsökande. Många har kommit i kontakt med olika ideella organisationer och några har fått kontakt med skolor som har "Svenska från dag ett"-program. Många har nu anmält sig till Svenska från dag ett och en del har redan börjat idrotta med idrottsföreningar via projektet.

MED TEMAN LANDSKAP och fokus på hembygden jobbar

tillsammans med våra övriga samarbetspartners förstärker våra tidiga insatser för asylsökande men nu siktar vi framåt för att se ett väl utvecklat, jämlikt och jämställt Sverige.

PROJEKTET UPPSKATTAR DE ideella föreningarnas insatser för att underlätta de asylsökandes etableringsprocess och hittills har projektet fått stor support och stöd från er alla. ■

” Varje dag är annorlunda i projektet och öppnar möjligheter för nya upplevelser

dig spännande historia. Han bidrog också genom att tipsa om hur museet kan bevara de gamla båtmotorerna som finns i utställningen.

vi för att alla ska känna sig trygga och välkomna samt att alla ska föra budskapet vidare i framtiden. Hembygdsföreningar i Ångermanland och Västernorrland museum

TA STEGET IN I NYA HEMBYGDSPORTALEN

Jag tror inte någon har missat att landets hembygdsföreningar fått nya hemsidor och att de gamla stängs vid årsskiftet. Många av landets föreningar är i full gång med att redigera och publicera på sina nya hemsidor. Det är fantastiskt att se all den energi som läggs ner och det fina resultat som det leder till.

EN HEMSIDA ÄR viktig för att föreningen ska bli synlig för människor. Affischer på anslagstavlor och tidningsannonser i all ära, men vill vi följa vår vision En levande hembygd öppen för alla, behöver vi se till att vara synliga på den största anslagstavlan av dem alla: webben. Här kan vi berätta om vilka vi är, visa våra aktiviteter och vad som är på gång i föreningen. Det handlar om att underlätta för människor att ta steget – till kontakt, engagemang och i slutändan kanske medlemskap.

Samtidigt är många föreningar ännu inte är med på tåget. Är din förening en av dem som ännu inte tagit nacksving på "hemsidesfrågan"? Be då din ordförande att utse vem i föreningen som ska bli administratör för er nya hemsida. Personen bör ha viss vana och intresse av datorer och webben, men det är viktigt att hela styrelsen känner ansvar för hemsidan och dess roll som skyltfönster mot omvärlden. Kom också ihåg att administratören kan utse två redaktörer som tillsammans kan bilda en hemsidesredaktion.

UPPDRAGET SOM HEMSIDESADMINISTRATÖR behöver inte var betungande. Börja med det viktigaste: Kontaktuppgifter, några rader om föreningen, en fin och inbjudande bild, ett par nyheter och information om kommande aktiviteter. I

den ordningen. Sen har man god tid på sig att fylla på och vidareutveckla hemsidan. Ta gärna en titt på länkarna nedan. Där kan du läsa mer om hur ni kommer igång.

NÄR VÅREN KOMMER har ni fått kläm på det hela och kan presentera sommarsäsongens aktiviteter för hela bygden. Något att se fram emot, eller hur? ■

Olov Norin,
kommunikatör vid
Sveriges Hembygdsförbund

Foto SHF

FAKTARUTA

För att få tillgång till hemsidan gör så här:

1. Föreningens ordförande (eller annan firmateknare) anmäler vem i föreningen som ska vara administratör:
<https://nya.hembygd.se/anmalan-administrator>
2. Den utsedda administratören kommer därefter få ett mail med instruktioner

Läs mer om SHF:s Hembygdsportal och hur man arbetar med sin nya hemsida här:
www.hembygd.se/hembygdsportalen.

OBS!

Kom ihåg att materialet från er gamla hemsida inte försvinner vid årsskiftet, utan flyttas över till er nya hemsida.

DATASKYDDSFÖRORDNINGEN (GDPR).

Den 25 maj 2018 började Dataskyddsförordningen (GDPR) att gälla. Förordningen ersätter personuppgiftslagen, även förkortad PuL, och istället får Sverige en förordning som gäller i hela EU. Allt är inte nytt men det finns ändå anledning för bland annat hembygdsföreningar att se över hur man hanterar och lagrar personuppgifter.

Det är den enskilda föreningens ansvar att sätta sig in i vad som gäller och sedan se över hur man hanterar sina medlemmars, och andras personuppgifter. Datainspektionen är ansvarig för att informera om och övervaka hur dataskyddsförordningen följs. På datainspektionens webbplats hittar man den bästa informationen om vad som gäller:

www.datainspektionen.se

Börja med att dokumentera. Det viktigaste att börja med är att dokumentera register och ha kontroll över de personuppgifter man lagrar.

Informera och ta in samtycke. Era medlemmar behöver få veta vilka personuppgifter som ni sparar. I vissa fall behöver ni dessutom få deras samtycke. Ett bra tillfälle för detta är när en person blir medlem och ni tar in personuppgifter första gången. Om ni inte redan berättat för era befintliga medlemmar vilka personuppgifter ni sparar behöver ni göra det, exempelvis när ni tar in den årliga medlemsavgiften.

DOKUMENTERA

INFORMERA OCH
TA IN SAMTYCKE

VILKA PERSONUPPGIFTER SPARAS

Självriskcheck

värde 9 300 kr

Gå webbutbildning. Bli belönade.
Läs mer och anmäl er idag >>
sakerforeningsgard.se

Förhöjt

investeringsbidrag

ett helt år till!

Försäkringsrådet har beslutat att förlänga det höjda investeringsbidraget på 50 % för vattenfelsbrytare till **31 oktober 2019**. Det innebär att om ni installerar vattenfelsbrytare får ni hela 50 % av investeringen tillbaka, dock maximalt 5 000 kr. Vi rekommenderar Vattette vattenfelsbrytare.

Psst! För brand- och inbrottslarm får ni 20 % av investeringen tillbaka, dock maximalt 5 000 kr per åtgärd.

0200-22 00 55 | forsaking@hembygdsforbundet.se
facebook.com/hembygdsforsakingen | hembygd.se

Julbak

MED FAMILJEN SEHLSTEDT

Med halfvan blev smaken
Förunderligt skärpt,
Och präktig var laken
Och ölet superpt;
Och sötgröt och ripa
Och torta till slut
Ja, Hin må begripa
Hur magen stod ut.
Elias Sehlstedt, ur "Tjugondag Knut"

Så här inför jul kan det vara roligt att pröva några nya recept i julbaket. De här kommer från boken "Krusbär på boutelljer" som läns museet Västernorrland gav ut i samarbete med Landsarkivet i Härnösand och dåvarande Mitthögskolan.

Boken bygger på råd och recept ur familjen Sehlstedts hushållsbok. Enligt tradition ska den ha tillhört borgarhustrun Märta Elisabeth Sehlstedt i Härnösand, mor till skalden Elias Sehlstedt. Hon var född 1770, dotter till en länsman i Indal i Medelpad men flyttade som ung till Härnösand. Boken finns att köpa i museets butik. Recepten som tas upp här har omarbetats till moderna mått.

Mandelmusslor

ca 20 st

100 g smör
1 ½ dl strösocker
1 ägg
½ dl sötmandel
4 bittermandlar
3 ½ dl vetemjöl.

Gör så här:

Hacka mandeln fin. Arbeta samman alla ingredienser till en deg. Låt degen vila i kylskåp några timmar. Sätt ugnen på 175 grader. Tryck ut degen i smorda veckade formar. Grädda kakorna mitt i ugnen 8 - 10 minuter. Servera gärna med vispad grädde och lite god sylt.

De mjuka kringlorna ur Märta Elisabeth Sehlstedts hushållsbok. Provbak och Foto Margareta Johansson.

Mjuka kringlor

ca 30 st

50 g jäst
200 g smör eller margarin
4 dl standardmjölk
1 ägg
1 dl strösocker
Rivet skal av ½ citron
1 krm salt
1 krm hjorthornssalt
1,3 l vetemjöl

Gör så här:

Smula jästen i en degbunke. Smält smöret i en kastrull och häll i mjölk. Låt degvätskan bli fingervarm och slå den över jästen. Tillsätt ägg, socker och salt, hjorthornssalt och 1,2 l av mjölet. Arbeta degen kraftigt tills den blir blank och smidig. Låt degen jäsa övertäckt med bakduk till dubbel storlek ca 30 minuter. Knåda degen smidig på ett mjölat bakbord. Dela degen i ca 30 bitar. Rulla ut varje bit till en smal längd på ca 30 cm. Forma längderna till kringlor. Låt kringlorna jäsa övertäckta med bakduk på smorda plåtar, ca 30 minuter. Grädda i 250 grader mitt i ugnen, ca 8 minuter. Pensla gärna kringlorna med smör och doppa dem i en blandning av strösocker och vaniljsocker.

Brända mandlar

Man tycker om olika saker. Om du hör till dem som gillar brända mandlar, så varför inte prova på att göra en sats själv. Det är inte så svårt....

I en tjockbottnad kastrull blandar du 3 dl vatten och 4 ½ dl strösocker. Låt det småkoka ett par minuter utan lock. Lägg i 1 ½ hg sötmandlar och tag några droppar röd karamellfärg och låt allt koka tills massan tjocknar och mandlarna börjar "poffa" ungefär som när man gör popkorn. Det tar omkring tio minuter ! Rör hela tiden !

Ställ kastrullen på sidan om plattan och rör om ordentligt ända från botten. Häll i ½ dl vatten och låt koka igen två till tre minuter ! Rör hela tiden.

Smeten tjocknar nu mer och mer. Ta bort pannan och rör tills lagen sockrar sig och blir grynig. Mandlarna blir inbakade i ett sockerlager.

Bred ut smeten på en smord plåt. Tag två gafflar och spreta isär mandelklumparna. När allt stelnat kan man också hacka isär dem.

Ät inte för mycket bara. Socker är inte nyttigt ! Men man gör ju inte brända mandlar varje dag - bara till jul !

I Smöråker gör Anna goda chokladrutor så här:

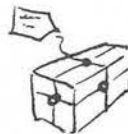
I en stor kastrull blandar hon 3 kaffekoppar gräddmjölk med 3 kkp strösocker och 2 - 3 msk kakaopulver och ev. lite hackad mandel.

"Götan" får småputtra eller koka i 1 till 1 ½ timme. Man rör om ibland. Efter en timme börjar man ta prov. Lite smet droppas ned i kallt vatten, om det blir segt och hårdnar är koket klart.

Anna slår upp smeten på en smord plåt och den får kallna. Därefter skäres den i bitar efter tycke och smak. Artur kanske kommer in från snickarboden och får en smakbit. Ingen gör så goda chokladrutor som a'Anna i Smöråker.

Anna växte upp i Solberg. När hon var liten hade man julgran med levande ljus, men det var inte så vanligt med julklappar. Det var julkusarna man fick av sina gudmödrar. Det hände att någon lustigkurre kunde bulta på dörren och slänga in ett vedträ inrullat i fint julpapper med julsnöre omkring. Sedan smet han fort sin väg. Det var sällan man fick tag i kanaljen. Man kunde själv lura grannarna likadant. Det här var omkring 1910 i Stigsjö.

Helsida ur Margareta Grafströms lilla jultidning "JULGRISEN" från 1984. Text och teckningar Margareta Grafström.

RESESKILDNINGAR I ÅNGERMANLAND OCH MEDELPAD 1732 - 1856

Text: Ulrika Dahlin

Under en tid har jag haft lyckan att få lusläsa ett antal reseskildringar. Skildringar av resor som är gjorda av män under en tidsperiod som sträcker sig till den bortre delen av 1700 talet och fortsätter långt in på 1800 talet. De är skrivna av män som varit nyfikna på sin omvärld och de har velat se, upptäcka och dokumentera med egna ögon.

1700 talet var en tid när snart sagt varje ung man skulle göra sin "Grand Tour". Inte alla kom till Rom. Men väl gjordes långa och strapatsrika resor genom Sverige av män som hade personliga och ekonomiska möjligheter. Jag har när jag sökt efter reseskildringar inte hittat en enda resa gjord av en kvinna.

Resande längs kustlandsvägen, Norrstigen

Det beror nog inte på att resglädjen inte funnits utan hade säkert helt andra orsaker. Resa gjorde man per fot eller med häst. Skjutshåll betecknade avståndet mellan två gästgiverigårdar eller skjutsstationer. Att förstå det långsamma resandet vars begränsning utgjordes av varje steg eller av hästens gång-

art gör vår egen tid till något mycket fartfyllt. Kroppen för dessutom illa på de steniga och gropiga vägarna som när regnet kom, kunde bli både ofarbara och farliga. Att röra sig i landskapets rum innebar också en risk att stråtrövare, som ofta varit romantiserade brottslingar, som funnits lika länge som man använt allmänna vägar, kunde vänta in ett resällskap som då blev överfallna och kanske rånade. Vilda djur kunde också vara ett hot.

Det fanns en social ordning om vem som fick bo var. Människor högre i rang kunde söka upp prästfamiljen i prästgården. Kungen var den ende som hade rätt att kräva förtäring och logi var - och hos - vem som helst. Resandet

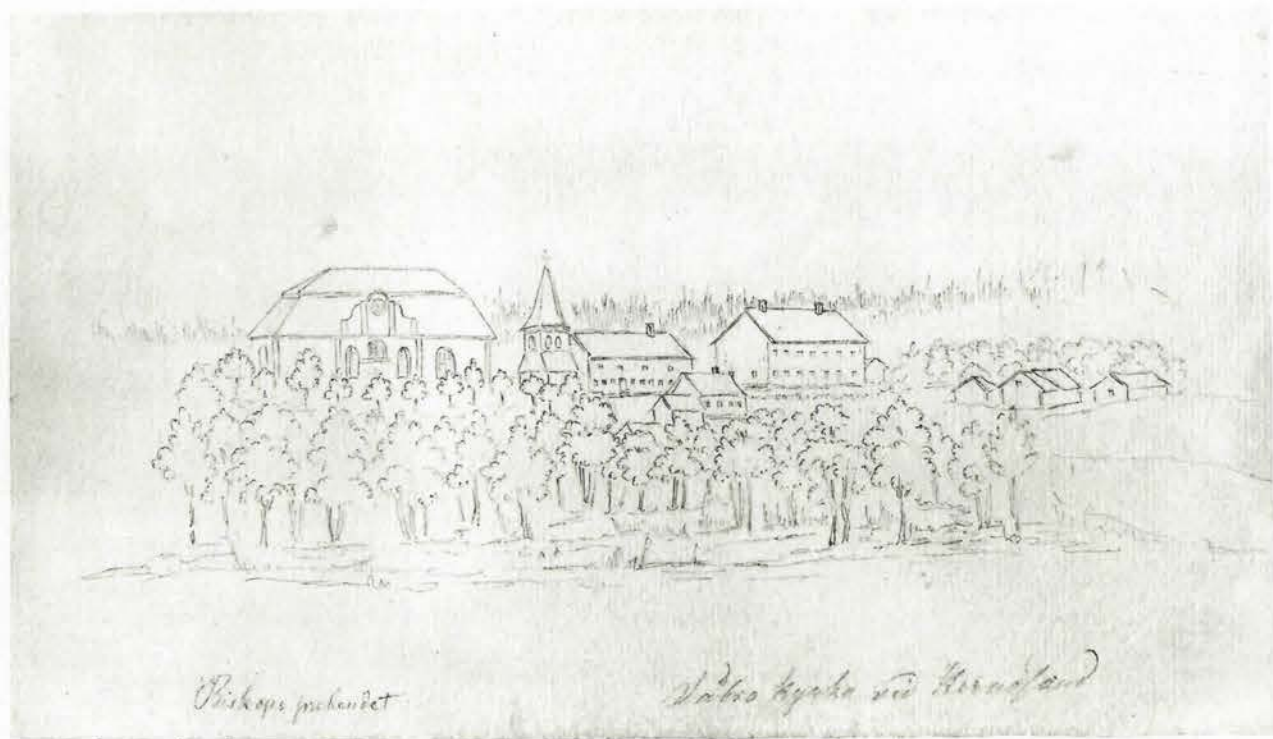
och gästandet har en våldsam historia, och begreppet "att våldgästa någon" har rötter i medeltiden och förbjöds genom Alsnö stadga 1280. Bönderna blev hårt ansträngda när frälsemän, inte minst i krigstid, bjöd in sig som gäster och länsade förråden. Resenärerna noterar under resans gång något om vädret, väglaget, landskapets typ och dess växtlighet, hästens beskaffenhet, något om människor man stöter på och också något som får ses som tidsbundet och ytterst vanskligt, typiska karaktärsdrag för traktens eller byns befolkning.

Gästgiverierna och skjutsstationerna blev trygga nav i resenärens tillvaro. 1374, i Hälsingelagen, är första gången som en väg längs

norrlandskusten omnämns. Beteckningen Norrstigen, vilken inrättades som landsväg av drottning Kristina år 1650, berättar också om riktningen norrut. Till att börja med en ridväg som senare på 1600-talet blev möjlig att köra på med kärra. Den användes av biskopar, fogdar och andra med kungligt uppdrag. Numera heter den E4.

Medelpad och Ångermanland har haft gott om gästgiverigårdar. Ofta låg de på två mils avstånd från varandra, inte sällan var resenären, som dock inte fick börja sin färd på söndag eller någon högtidsdag under gudstjänsttid, på väg mot Lappland för att med egna ögon ta del av det anorlunda och exotiska livet.

Skylden från Spjute Gästgiveri. Foto Björn Grankvist, Västernorrlands museum.

Nr IV, 13. Säbrå (1844).

Plagemanns teckning av Säbrå prebende 1844. Helt nära låg gästgiveriet i Helgumsbro.

1734 stadgades om gästgiveriets förpliktelser. Gästgivaren hade skyldighet att förut- om sovplats också hålla med måltidslokal, stall med foder och vagnslider. Huset skulle på olika våningar ge plats för adel, annat hederligt folk och gement folk. Gästgivaren skulle också föra dagbok där alla gäster skulle skriva in sig, berätta varifrån man kom, vart man skulle resa och hur många hästar man behövde. Även klagomål skulle noteras. Det fanns också en särskild "gästgivar taxa" vad en "wällagad" måltid skulle kosta till skillnad mot husmanskost. Speciellt pris gällde för en dräng. Övrigt som kunde köpas vid ett gästgiveri i Ångermanland 1758 var 1 kanna öhl, Swagdricka bränwin, 1 tjog ägg, 1 får, 1

höns smör, mjölk, höö, "1 Kärf halm" säng om natten, 1 ljus, "1 brasa björkwed" "1 d:o tall, granwed.

1878 tilläts att inrätta skjutsstationer för enbart byte av häst. Skjutsväsendet har anor sen medeltiden och användes också för att transportera gods. 1911 upphörde böndernas skjutsplikt och gästgiveriförordningen upphörde 1933.

Det har varit ett rent nöje att läsa de noteringar som nedtecknats allt eftersom resor fortskridit, korta nedslag om landskapets beskaffenhet och eventuella skönheter och iakttagelser om speciella träd eller växter i anslutning till något gästgiveri, vidare om vad som odlats på åkrarna och

anteckningar där superlativ uttrycks för någon rar eller täck blomma funnen "bak ett staket i någon trädgård." Resenärerna kommenterar förstås också åkerbäret och tätörten och annat ovanligt för den från söder kommande. Von Schubert skriver "Sedan jag styrkt mig med en god måltid skref jag till midnatten utan ljus" De ljusa sommarnätterna överraskade.

Resenärerna

Taylor (reste 1856) skriver lyriskt när han kommer till Fjäl. "En liten by med en stor Gästgivarergård. Här åto vi frukost. Det skall visa dålig smak att tala om det man äter. Likväl kan jag ej med hänseende till vår förträffliga frukost motstå min önskan att ånyo erinra mig dess herrliga arom. Den-

na frukost var vårt första mål i det egentliga Norrland för hvars anrättningar stockholmarna och dock har aldrig den ståtliga huvudstaden lemnat oss något bättre. Vi fingo biffstek med lök, utmärkt blodpudding och de möraste pannkakor (ingen omelette soufflée kan vara delikatare) med hallonsylt och dertill en butelj äkta engelsk porter."

När han anländer till Weda gästgiveri är det afton " Vi fingo en god aftonmåltid, en liten men mycket nätt kammar, rent sänglinne, en kaffe om morgonen och dessutom en rikligt tilltagen frukost som vi togo med på vägen, och allt detta för en summa av 3 riksdaler riksmünt. Vi foro iväg kl. half åtta på morgonen. "i Hör-

näs erhöilo vi till aftonen kallt fläsk och engelskt ale samt herrliga sängar; blott på det nödvändiga tvättvattnet lät man oss lida brist. Vi vaknade med hufudvärk, som orsakats af oset från kakelugnen".

Den matintresserade Taylor noterar "vår aftonmåltid bestod af smörgås. Första rätten vid en svensk måltid består vanligen af bröd, smör, ansjovis och sikrom, kryddad med lök, bräckt korv, potates och mjölk. Sedan fick vi präktiga bäddar, betäckta med snö- vita, mycket fina lakan."

En annan herre, Daniel von Hogguèr (1828) övernattar i Spjute som han ser som ett gott exempel. "Gästgivarergården i Spjute var ett verkligt mönster: golven voro vitskurade, husgerådet blänkte, på serveringsbordet stådde några silverbägare, delvis förgyllda och inlagda med medaljer och mynt, samt en mängd kannor. Kort och gott, hela huset gav intryck av enkelt men gediget välstånd. Vi fingo en förträfflig kvällsvard, bestående av fågel, fisk, kakor och inkokt frukt. Bäddarna voro så goda man kunde önska sig, ty visserligen bestodo täckena av getfällar, men de

voro överdragna med de finaste och renaste lakan. Nästa dag intogo vi en präktig frukost, och för allt detta skulle vi betala 28 rhenska kreuser pr person! O, ni värdshusvärdar i Rheingaus o ni gästgivare i Schweiz, ni borde gå i skola i Spjute!

Om Äskja skriver Zetterstedt (1832), " Men mot en ganska ringa betalning bjudes här tillika en utsökt måltid, samt derjemte kaviar, rentunga och åkerbärssylt på brännvinsbordet"

Hülphers skriver "Att gästgivarhustrun i Eskja berättade att hans majjt haft i vårt logement sitt nattläger "och "om aftonen nyttjat hennes duktyg m.m. som icke lär vara av den sämre sorten, emedan denne gästgivarhustru kunde framlägga både theskedar af silfwer, som och till nöjes resande betjena".

Schubert (1817 - 1820)

beskriver "Den sköna dalen, som utbreder sig vid Näsland, går ännu ett stycke fram på andra sidan om Gästgivarergården. Åkerbärsblommor uppfyllde luften med vällykt. Man äter de friska åkerbär med socker äfven i form av crème ock så syltar man in

dem på följande sätt: Till ett skålpund åkerbär tager man 1 Skålpund såcker, upplöser detta, afskummar det och genomkokar dermed bären som förut äro sorgfälligt rensade från de andra bladen. På detta sätt tillredda hålla sig dessa bär i flera år. Af friska åkerbär gör man med tillsats af vatten, en välsmakande dryck, som äfven kan förbättras med såcker och vin. De härtill begagnade bär kunna i förening med nya bär ännu en gång härtill användas. Om de ej mera gifva något vin meddela de åtminstone brännvinet en åkerbärssmak. Torkade åkerbär förvaras hela år i tillslutna trä- eller glaskärl.

Arndt (1804) var betagen av alla sorters bär och skriver att "nu är den tid, då Norrlands bär står i full blom. Dessa utgör en inte obetydlig artikel, både som föda för människor, och såsom handelsvara.

Han skriver om Åkerbär "jag förklarar denna frukt utan undantag för den angenämaste jag någonsin smakat. Bären är blekröda, samt till skapnaden ett medeltling mellan smultron och hallon. Då man plockar dessa bär av stjälken och äter dem antingen strax,

eller ock insyltade, så är de obeskrivligt sköna. Om hjortronet säger han att "De växer i en ofantlig mängd, och man pressar skön saft ur dem, som under de heta sommar- månaderna ger en kylig och vederkvickande dryck, viket fordrar en obetydlig tillsats av socker för att göras söt."

Min egen resa i reseskildringarnas värld tillsammans med dessa herrar är snart slut. Jag avslutar med att vända tillbaka till Murbergets egen gästgivarergård Spjute och vad Zetterstedt skriver 1832.

"Vid Spjute sågo vi ingenting märkvärdigt utom de tre lönnarne vid väge, hvilka nu prälade med sina stora löf och rödmalva (Malva sylvestris), planterad i krukor. Vid vägen, som viker af till venster opp åt Spjute gästgivarergård, träffades åter 3 a 4 lönnträd. Men de äro ännu blott (års telningar och knapt mer än 3 alnar höga det fordras flera decennier, innande blifva resliga träd, ty dessa löfträd växa i nordens ytterst långsamt. Likväl synas de här trivas väl och stå som vittnen att lönnen växer 6 mil norr om Ångermanälven, hvilken man fordom antog som gräns för detta ädlare trädslag". ■

HemBYGden

medelpad och Ångermanland

Eller varför också inte ge bort en prenumeration till intresserade vänner?

FYRA VÄLFYLDA NUMMER/ÅR - 150 KRONOR

Meddela namn och adress och betala till ÅHF Bg 687-6163

Margareta Grafström. Foto Pontus Grafström.

Släktforskare och hembygdsentusiast

Ett porträtt av Margareta Grafström, tecknat av henne själv och Karl-Eric Axenström. (Ur boken *Eldsjälar*, utgiven av Sveriges Hembygdsförbund)

Jag är ¼ tornedaling, ¼ upp-länning, ¼ småländska och ¼ purfinne vad jag vet, men det kan nog finnas vallonblod i mig också, kanske från något upp-ländskt bruk. Jag föddes mitt i fjällvärlden i en gul prästgård i Kiruna i, Jukkasjärvi församling, men talesättet där "…men förra året var det sommar på en måndag" drev familjen söderut sommartid. Vi åkte till min mormor i Salmis utanför Haparanda. Där blev man tvåspråkig, mormor kunde bara finska. Mina lekkamrater kunde både finska och svenska. När något roligt skulle berättas tog alltid finskan till. Det är ett svårt men humoristiskt språk. Tack och lov fastnade något litet i mitt huvud och det har jag användning för nu, när jag börjat forska på finska sidan av mina morföreländras släkter. Både min far och mor var intresserade av hembygd, natur och historia och för det arvet är jag oerhört tacksam liksom de när kontakterna med den samiska kulturen. I 10 år var jag lärare och tog hand om fyra egna barn, men barnen blev större och 1968 gick jag en tre-dagarskurs i kulturminneshistoria på vårt länsmuseum och blev då obotligt smittad av "virus genealogica". En kul bacill!

Sedan dess har jag arbetat med släkt- och hembygdsforskning, varit cirkelledare i många år och arbetat aktivt i Säbrå Hembygdsförening sedan 1969, där vi bl.a. odlar lin varje sommar, så jag har

haft många kurser i linodling också samt visat skolbarn hur det går till att, Helt och hållet har jag inte lagt skolan på båten. Jag tycker det är lika roligt att jobba med barn som med äldre.

Jag började "på gamla dar" läsa folklivsforskning på distans och skrev en tvåbetygsuppsats om arbetslivet på Hernö Bryggeri vid sekelskiftet. (Hernö bryggeri, arbetare och arbetsförhållanden kring sekelskiftet. Umeå 1978)

Det verkar dock som om dagböcker vore mitt öde! Förutom den om Hernö "hittade" jag Christoffer Hansson Bure och den har jag skrivit en trebetygsuppsats och i Mittälvabladet nr.1 1990 finns ett föredrag återgivet, som i korthet berättar om den här bonden, som dog 1655 i Säbrå, och något om hans berömda släktingar, bl.a. kartografen Anders Bure, som grundade det svenska lantmäteriet. Det var i Bygdéns Herdaminne jag såg notisen om att prästsonen Christoffer fört räkenskapsbok.

Den tredje dagboken har min farfar fört mellan 1875 och 1888. Vädrat varje dag – "mulet, sol, tre snöflingor" – dessa år, men också "smult-ronplockning, har åkt hölass, fångat kräftor, spelat priff till klockan halv ett och blifvit bjuden på två konjakare; Aj, aj."

Under krigsåren hade Säbrå Hembygdsförening le-

gat nere, men hösten 1969 nystartade Tyko Lundkvist föreningens verksamhet. Ett 20-tal kom till mötet och så småningom växte antalet medlemmar till några hundra. Margareta Grafström hade deltagit i en linkurs och blivit helt fascinerad av linet och med sina goda vänner funderade hon på att ha en visning av linberedning på Murberget och hon frågade dåvarande chefen Bo Hellman om de kunde få visa linberedning på Ångermanlandsgården. Lite tveksamt sa Hellman: "Ja, ni kan väl få försöka då" Det blev inte bara ett försök. Murberget hade inte många anställda på den här tiden så det blev vi i hembygdsföreningen som ställde upp, och så här skrev vår dagstidning VA 1987: "En tillställning som blir populärare för varje år som går är Gammeldagarna, som arrangeras av Säbrå Hembygdsförening, Härnösand Spelmansgille och Länsmuseum Murberget" När museet på 80-talet började anställa mer folk ville de gärna stå för arrangemangen, men våra

medlemmar ställde upp av bara farten. Vi övertalade de tveksamma "Ja men du förstår, folk tycker det är roligt att prata med idag, så det är klart att du ska komma" och så gjorde vi det i 20 års tid!

Redan det andra året hade vi tre dagar. Först linberedning i Ångermanlandsgården, där vi även visade olika hantverk. Elsi gjorde rotkorgar, Margit virkade brudkronor bl.a., Harald gjorde höräfsor och Ragnar tillverkade små höhässjor och bandgrindar. Margareta vävde band när hon inte satt och häcklade Torgun spann på slända och Ingrid på sin blåmålade spinnrock. Det var liv och lust, må ni tro, och det kom mycket folk.

Den andra veckan hade vi en fäboddag med smörkärning och försäljning av tunnbröd och sladdkakor. En gång bakade Margareta barkbröd och Torsten hade skaffat fram barken från sina tallar. De små kakorna gräddades vid öppen eld mot några flata stenar. Det var inte bara folk på fäbodvallen, även får och getter, ja, t.o.m. kossor som

► vi lurat dit från Häggdånger så att Elsa kunde visa barn hur det gick till att mjölka.

En rolig episod: lantbrukskonsulent Erik Sjödin hade inte själv tid att köra sin gumse till Murberget så Margareta ringde Ingrid Sjöström i Ulträ och sa: "Hördu, har du en plats till i din bil?" Ingrid blev nog lite häpen när hon hörde att det var en get men geten klämdes in i baksätet med bjällra och allt.

Vi orkade med tre dagar varje sommar - även en marknadsdag på torget med flera aktiviteter, bl.a. mannekäng-uppvisning och där visades plagg från den samling vi fått i present av vänliga medlemmar både i Stigsjö, Säbrå och Häggdånger. Dessa har vi numera i vår klädskåp på hembygdsgården. I det gröna Vulkanska huset ordnade vi sommarutställning 1976 efter en cirkel i Häggdånger i Vuxenskolas regi. Hit till en utställning på Murberget släpade många Häggdångersbor prylar av alla de slag, som använts i fiske i gamla dar: stora saltkar, fjärdingar och byttor, verktyg för tillverkning av tunnor och kar. Arbetet visades också. Vidare kom också Häggdångersborna med rökt sik, ägg och potatis, bär och syltburkar, ja, det blev en stor kommers. Vi hade egna stånd också med olika hantverk, tunnbröd och sladdkakor m.m.

Vår hembygdsgård fick vi först 1980 - den första skolan i Säbrå från 1848, så efter detta kunde vi själva ordna vad vi ville för framtiden. Det blev många utställningar på Klockargården, som vi kallar hembygdsgården. En skollärare och klockare bodde i skolans ena ände, därav namnet, och fungerade som skola ända fram till 1960-talet.

Vi odlade lin under många år ute i byarna och fick hjälp av ortsborna då vi inbjöd folk till

linryckning varje höst och detta blev uppskattat. Sedan har vi i många år haft "kvastnatta" på Ljumsorsklinten i Säbrå med lite musikuppträdande bl.a. av ungdomarna Parkman och andra spelmän.

Vårt lin sålde vi i knippen på Korsmässommarknaden och fick varje år in 1000 kronor. Vi var även ett gäng "gummor" som tillverkade små dockor med hår av lin och vi sydde blusar av gammalt lin och kjolar av hemvävda tygstumpar till dockorna och dessa inbringade också 1000 kronor varje år. Margareta gjorde peruker av det egna linet. Det här var trevliga systunder i de olika hemmen, var och en bidrog: en sydde kjola, en gjorde peruker och en förkläden. Sedan skulle allt detta ordnas på de små trädockorna, som limrades ihop av prylskaft och träkulor.

Margareta har också bedrivit en hel del intervjuarbeten, vilket resulterat i ett trettiotal skrifter från olika områden som tunnbrödbak, bandvävning, träsnideri m.m.

När "Boken om Säbrå" skulle tryckas 1970 föreslog Margareta att man skulle anordna en utställning på Stadsbiblioteket. Hon lovade att ansvara

för den. Det blev så att Inger Alm å biblioteket och Margareta ordnade utställningen i hela biblioteksavdelningen och dit fraktades stora prylar. Bland annat kom Sigurd Erikssons med en tjobikare, en kyrksläde och många andra hade med sig mysiga prylar av alla de slag. Tyko ordnade kartor, som visade landhöjningen i Ångermanland och Gustaf Sporrings bidrog med gamla foton m.m. En stor mängd målningar av fartyg och skepp fick vi ihop. Vid en vävstol satt Anna Spor-

ring och vävde bolstervar och även Signe Eriksson - bådadäkteduktiga väverskor.

Margareta Grafström har under årens lopp tilldelats en hel del medaljer som uppskattning för sitt hembygdsarbete. Hon har uppmärksammats bl.a. av Nordiska Museet, Ångermanlands Hembygdsförbund, Härnösands kultur nämnd, Lions i Härnösand och 1989 ett kulturpris från Ångermannalaget vid Norrlands Nation i Uppsala, Johan Nordlandersällskapet i Umeå där hon fick ett "tryckpris" att användas och detta kom väl till pass när "Biskopsdottern" skulle tryckas.

(Redaktionens tillägg: Margareta Grafström har också fått Sveriges Hembygdsförbunds högsta utmärkelse för Riklig gärning i hembygdsvårdens tjänst.) ■

Renskrivet och redigerat av
Lena Landin

Slöjdfolket

Slöjdfolket

Slöjdfolket är slöjdaktiviteter för barn och unga, på fritiden. Här slöjdas det i alla möjliga material både inomhus och utomhus. Ibland helt efter eget önskemål och ibland inom ett bestämt tema. Huvudsyftet är alltid att bygga självkänsla och slöjdcapacitet hos barnen. Vi siktar på att tillsammans bli fiffiga och slöjds smarta!

Slöjdfolket drivs av utbildade slöjdhandledare i samarbete med en förening, fritidsgård, församling eller ett studieförbund. Hemslöjdskonsulenterna stödjer verksamheten genom att utbilda handledare samt erbjuda material och verktyg.

Starta ett Slöjdfolkshäng

För att starta en slöjdaktivitet, genom Slöjdfolket, måste du ha gått en slöjdhandledarutbildning. Hemslöjdskonsulenterna i Västernorrland erbjuder varje år denna utbildning.

Du ordnar själv kontakten med den samarbetspartner du tänkt arbeta med. När du har allt färdigt för att komma igång hjälper hemslöjdskonsulenterna till med en del material och du får även kvittera ut en Slöjdfolkslåda innehållande verktyg, som ni får låna under tiden verksamheten är i drift. Hemslöjdskonsulenterna erbjuder fortbildning för aktiva slöjdhandledare.

Är du intresserad eller har du frågor, så kontakta hemslöjdskonsulenterna.

Länshemslöjdskonsulenterna Västernorrland
Annso Grahn 073 0242051 annso.grahn@vnmuseum.se
Anna Zetterlund 070 5573686 anna.zetterlund@vnmuseum.se

När man brinner för något brukar man kallas

ELDSJÄL

Text: Mats Fhanér,
ordförande Borgsjö hembygdsgård

Syntes nästan alltid målmedvetet vara på väg någonsans med en lätt framåtlutad gång. Siktet var liksom inställt på ännu en detalj att åtgärda. Det fanns och finns för all del alltid något som behöver rättas till, lagas, flyttas eller fixas. Och då var det var Thore som gjorde det mest av alla.

Thore Mattsson har berättat att när han blev medlem i Borgsjö hembygdsgård var det förvisso en ny och dessutom kvinnlig ordförande! Men perioden före bestod av en samling allvarliga strikta äldre män utan

huvudattraktion. I dag känns det lika kul som en fossil i en marmorplatta. Men tillsammans med den nya kvinnliga ordföranden lyckades Thore få hembygdsgården att leva upp. De tog in dyra populära artister varje tisdagskväll på sommarperioden och såg till att det kom publik i massor. Man lyckades att skapa en levande hembygdsgård igen. En plats som man vill vara på. Snart var Thore ordförande och jobbet fortsatte som tidigare, man hade hittat ett vinnande koncept!

Men för att få allt att fungera

ingen annan gjorde fixade han. All ledig tid gick nog i princip åt för att få ihop det. Och när Thore gick i pension blev det än mer tid över. Föreningens organisation skulle fungera med valberedning, styrelse och suppleanter, kallelser till möten, ansökningar om bidrag, bokningar av artister, affischering och reklam, ställa i ordning område och byggnader inför sommaren, städa och hålla ordning, sköta el, värme och vatten, reparera och reparera och reparera allt gammalt och slitet i all oändlighet. Vi pratar om en hembygdsgård där allt av naturliga skäl är gammalt redan innan det är där. Alltid såg man Thore med något verktyg, häftpistol eller lottring i handen. Och under den tid av året då verksamheten var låg engagerade han sig i den årliga tidskriften Borgsjöbygden. Där hann Thore gå igenom alla byar, alla yrken och företeelser som flottning, skogsbruk, tegelbruk, kolning, jordbruk med mera i bygden. Ett historiskt viktigt hästjobb som alltid kommer att leva kvar. Det är inte enkelt att åstadkomma en lunta med varierat innehåll år efter år.

Thore var enväldig ordförande i många år innan han valde att sluta. Han var väl inte alltid den bästa att delegera och informera omgivningen vad som behövde göras. Han visste efter många års erfarenhet

renhet så väl vad som behövde göras, att han ansåg att alla andra också måste begripa det. Och ingen annan förstod eller gjorde det så gjorde han det själv. Och allt fungerade alltid som det skulle.

En eldsjäl av guds nåde, och utan Thore och hans arbete på alla områden hade hembygdsgården helt säkert varit väldigt eftersatt i dag. Självklart finns det fler personer i föreningen som gör ett hästjobb i det dolda, Mariana och reparera och reparera allt som rör den fungerar, som tar bussen ner flera gånger i veckan för att vattna blommor och hålla snyggt. Inga Lill som 90 år fyllda fortfarande regerar i bagarstugan, Ulla-Britt som i sin lilla "turistbyrå" sköter försäljning av alla skrivna alster. Bengt som lagar och fixar. Ja det finns flera, men ingen som Thore som i så många år gjorde så mycket för så många utan att någonsin pocka på uppmärksamhet för sina ovärderliga insatser.

Thore kommer ofta och hälsar på oss på våra tisdagskvällar. Och han har berättat, och vi vet att han är glad för att vi för hans livsverk och traditioner vidare. Och vi i den nuvarande styrelsen är glada att kunna göra Thore lycklig, det är han värd. ■

Nuvarande vice ordföranden Clemens Lindberg och till höger Thore Mattsson. Foto Mats Fhanér.

ambitioner och fantasi. De ordnade i princip en årlig aktivitet, och då gärna med tal av prominenta personer som

era krävdes det naturligtvis mycket arbete, och det var som tidigare sagt Thore som gjorde det mesta. Allt som

Bild ur Nättra Hembygdsgårdens samlingar, fotograf okänd.

Julfest för barn i Köpmanholmens bönhus ca 1922. Foto: Bertil Westin

Något om julfirandet i Köpmanholmen, Nättra

En bild med lite vardaglighet över sig, köket i Köpmanholmens herrgård julen 1916. Köket i Köpmanholmens herrgård julen 1916. Vid bordet sitter disponert Gustaf Hedberg (1849-1922) och kring spisen står några av hans barn, bl.a. dottern Bertha. Gustaf Hedberg var disponert för Forss AB och gift med Axalina Huss. De hade inte mindre än 10 barn, 8 söner och 2 döttrar, som bildade en industridynasti i flera generationer. De syskon som direkt kom att verka i Ångermanland var sonen Theodor Hedberg som efterträdde fadern som chef på Köpmanholmen, gift med Ingeborg Belfrage från Nyadal. Sonen Karl Hedberg blev skogschef i Forss AB och sonen kaptan Hjalmar Hedberg blev chef för Björnkå AB och bodde på Holms säteri, Björnkåbruk. Barnet som sitter bredvid disponerten kan möjligen vara dotterdottern Berta Nordlinder f. 1912 som långt

senare i livet kom att gifta sig med konstkritikern Ulf Linde i Stockholm.

Sonen Karl Hedberg har i en intervju berättat att fadern alltid själv, biträdd av de äldre pojkarna, skulle gå ut i skogen och söka julgran, och då gällde det att hitta den vackraste. All julmat lagades på herrgården till det stora hushållet. Av julslakten skulle det alltid delas ut något till de som hade det ekonomiskt svårt. Julklappar delades ut till alla "men det var inte nutidens krims-krams utan nyttosaker". Man hade även som tradition att åka med häst och släde till julottan i Nättra kyrka över den isbelagda Åfjärden, det kunde vara en 6-7 ekipage från herrgården, alla utrustade med facklor, men den traditionen försvann då bilismen växte fram.

Den andra bilden är från en julfest anordnad för brukssamhällets barn i gamla bönhuset omkring 1922 – lägg

märke till den stora granen man tog in! Sedermera byggdes Forssgården – samlingslokalen som bl.a. inrymde en stor teatersalong med biograf. Där hölls under många år "fru Hedbergsfesten" vid jultid, som många har minnen från. Direktörsfrun Ingeborg Hedberg (1891-1966) var mycket socialt och kulturellt engagerad under flera decennier. Efter lekar och förtäring fick varje barn ta emot en välfylld godispåse ur fru Hedbergs hand. Traditionen fortsatte även efter Forssbolagets och Hedbergarnas sorti på 1960-talet, men fick då karaktären av julgransplundring.

Det var för övrigt på "fru Hedbergsfesten" 1957 som Torsten "Totta" Näslund gjorde en inofficiell debut som 12-åring genom att helt oackompanjerad och rebelliskt ställa sig upp och riva av en låt som hette "Jailhouse Rock" som ingen hade hört förut.

Bägge bilderna är tagna av

fotografen Bertil Westin, som hade sin ateljé ovanför kajen där färjan till Ulvön avgår. Han var verksam från 20-talet till 40-talet och en stor del av hans efterlämnade glasplåtar kom sedermera att skänkas till Nättra Hembygdsgård.

Omslagsbilden visar sulfabrikens i en stämningfull kvällsbelysning någon gång på 1920-talet med den julstjärna som varje år sattes upp på det höga syratornet för att sprida julefrid över nejden. Den traditionen finns ännu kvar, trots att fabriken sedan många år är nedlagd. Stjärnan sitter idag på en annan f.d. fabriksbyggnad och tänds varje år inför första advent.

Magnus Näslund
Nättra Hembygdsgård

Karl-Ingvar Ångström
Hemmansvägen 87
871 53 Härnösand

Avsändare Medelpads och Ångermanlands hembygdsförbund
c/o Murberget länsmuseum Västernorrland, Box 34, 871 21 Härnösand

Skicka en julkhälsning till någon du bryr dig om

På Sveriges Hembygdsförbunds webbplats kan du förutom julkhälsningar också beställa hyllningshälsningar vid högtider och minneshälsning när någon gått bort. Samtidigt kan du stödja kulturarvet genom att ge en gåva till Sveriges Hembygdsfond direkt på webbplatsen.

www.hembygd.se/hembygdsvan

